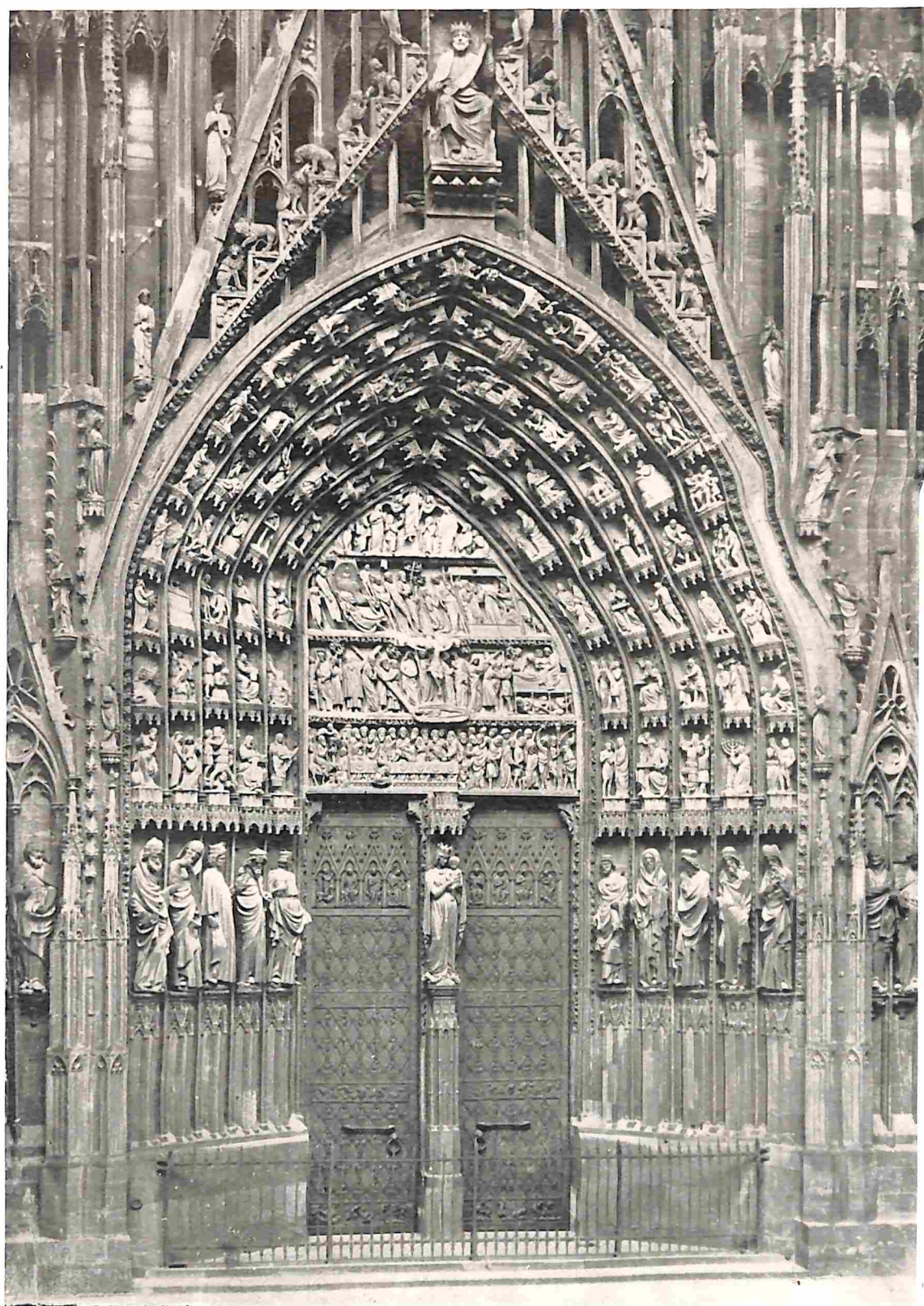

BUITEN

28^E JAARGANG N^O. 27

ZATERDAG 7 JULI 1934

MIDDENPORTAAL VAN DE KATHEDRAAL TE STRAATSBURG
(BIJ HET ARTIKEL: „HET OUDE STRAATSBURG EN ZIJN KATHEDRAAL”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

ZIENDE OOGEN, DOOR COBY GONGGRIJP-WEBER

BLZ. 314—315, 324

HET OUDE STRAATSBURG EN ZIJN KATHEDRAAL

(GEÏLL.), DOOR HENRI VAN MANDELE BLZ. 313, 316—319

'T ZOMERWEGJE (GEDICHT), DOOR JOANNES RED-

DINGIUS BLZ. 318

RATTEN EN MUIZEN (GEÏLL.), (II. ZWARTE RAT.

BRUINE RAT EN WATERRAT), DOOR DR. G.

BARENDRECHT BLZ. 319—321

OP DE BIJENMARKT TE VEENENDAAL (GEÏLL.),

DOOR H. G. DE LEEUW BLZ. 321—323

ORCHIDEËN VOOR DEN VOLLEN GROND (GEÏLL.),

DOOR G. KROMDIJK BLZ. 324

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

ZIENDE OOGEN

DOOR COBY GONGGRIJP-WEBER

INGRID ZIET DE SNEEUW

INGRID loopt door de witte wereld, want het heeft gesneeuwd. Maar Ingrid heeft de sneeuw nooit wit gezien. De sneeuw is vies groen, zooals alles vies groen is wat ze ziet, 't eene wat donkerder dan 't andere. Dat komt door Ingrid's groenen bril. De menschen die haar tegenkomen kijken nog eens om en schudden meewarig hun hoofden.

„Wat is ze leelijk met dien grooten groenen bril”, zeggen ze. „Ja, die Gunnarson's worden wel bezocht in hun kinderen”.

Ingrid ziet de gezichten van de menschen die ze tegenkomt niet duidelijk, maar ze kent hen aan hun stap. En als de dominee langs komt, maakt ze een kniks voor hem zooals alle meisjes doen en zegt: „Dag dominee”. En de dominee lacht tegen haar met z'n viesgroen gezicht en zegt: „Dag kleine Ingrid, zoo alleen op pad?”

Als ze langs oude Helle's huisje komt, hoort ze dat Peter Soiböm viool speelt. Peter en Helle zijn de oudste menschen in 't dorp, hun neuzen en kinnen zijn naar elkaar toegegroeid en ze hebben geen tanden meer in hun mond. De menschen in 't dorp zeggen dat Peter en Helle vroeger van elkaar gehouden hebben en dat kan best waar zijn, want nu zit Peter nog ieder oogeblik in Helle's huisje met zijn viool.

De viool is ook oud. Als ze zingt, klinkt 't altijd heel beverig en dun, net als Peter's en Helle's stemmen. Maar voor Ingrid is de viool 't mooiste wat er bestaat. Ze kan nooit verder komen als de viool zingt in Helle's huisje, en ze heeft daar al heel wat klappen voor gehad, als ze bijvoorbeeld voor Moeder naar den bakker heeft moeten gaan, en Vader moest wachten met 't eten omdat er nog geen brood was.

Nu komt ze van den kruidenier en ze heeft haar hengselmand vol met pakjes. En Moeder heeft gezegd dat ze gauw terug moet zijn. Maar als ze de viool hoort, vergeet ze al 't andere, en moet blijven wachten tot het lied uit is. Ze staat doodstil, een nietig grijs hoopje mensch in de witte sneeuw, en heel haar jonge zieltje is muziek.

Als de viool ophoudt, is ze verkleumd. Haar kleine handjes, die de zware mand omknellen, zijn rood en blauw en purper en haar neusje is een klein rood puntje onder den leelijken groenen bril.

Binnen schuifelen voetstappen. Peter komt voor 't raam. Hij doet 't open om zijn pijp buiten uit te kloppen, want Peter is erg netjes.

„Och Heere-heere, wat is die sneeuw toch mooi wit, Helle”, zegt hij bewonderend, en dan ziet hij Ingrid pas.

„Kijk nou, daar heb je die kleine meid van Gunnarson waarempel. En zoo koud als 'n sneeuwpop!”

„Laat 'r naar binnen komen, dan kan ze 'n bakkie koffie krijgen, 't wurm!” heeft Helle's stem uit 't kamertje.

Maar Ingrid is al 'n eind weg. Ze is opeens bang voor slaag geworden, nu de viool niet meer zingt, en ze rent op halfbevroren voetjes verder.

Maar dat kan ze natuurlijk niet volhouden, zoo'n heel eind, en al gauw sloffen de voetjes weer moeizaam door de dikke sneeuw.

De sneeuw kraakt onder haar voeten. Ze moet zich inhouden niet te gaan zitten en haar handjes te begraven in die zachte, warme kou.

„Och Heere-heere, wat is die sneeuw toch mooi wit!” heeft Peter gezegd. Ingrid weet niet eens wat „wit” is. Zal ze 't kunnen zien als ze haar bril afzet? Moeder zegt altijd: „Nee,” als ze zooiets vraagt. „Zonder bril kan je niets zien”, zegt Moeder. „En als je je bril afzet, krijg je klappen”.

Maar er is toch iets in haar, dat zegt dat ze 't wel zal kunnen zien, en dat 't zoo mooi zal zijn. Nog mooier dan Peter's viool.

De mand staat al op den grond. Twee bevende handjes tasten naar den gehaten bril met de groote groene kleppen.

Dan ziet Ingrid de sneeuw.

En o, wat is 't mooi! Alles is wit, de weg, de wei, de bergen. Van een glanzend, pijn-doend wit. Want pijn doet 't in Ingrid's oogen, alsof honderd spelden er in prikken. Maar dat doet er niets toe. Ingrid staat roerloos, als toen ze naar de viool luisterde, en haar oogen aanbidden. Er zijn blauwe schaduwen onder de boomen, en de boomen zelf zijn zwaar van de sneeuw die op hun takken ligt.

Hoe lang ze zoo staat, weet Ingrid niet. Maar opeens begint 't donkerder te worden om haar heen. 't Is net of 't donker van achter haar komt, maar als ze omkijkt, draait 't donker mee. Ze denkt dat 't de trolld¹⁾ wel kan zijn, die op haar loert om haar op te slokken en dan wordt ze bang. En haar oogen beginnen ook hoe langer hoe meer pijn te doen. De trolld steekt er telkens zijn vingers in, die zijn zoo puntig, met lange scherpe nagels, en dat doet pijn. En 't wordt maar steeds donkerder, en haar bril is ze kwijt. Die heeft ze verloren toen ze de sneeuw zag.

Ze laat zich op haar knieën vallen en haar handjes klauwen hulpeloos in zachte sneeuw. Maar ze vindt den bril niet. De sneeuw wordt al grauwer en waziger en daar zet opeens de trolld zijn tanden in haar oogen. Dat doet zoo'n pijn, dat ze er verdoofd van raakt, en ze zakt voorover in de sneeuw.

Nu heeft de trolld haar heelemaal in zijn macht.

DE JONGE NIELS BÖDDE

Een forsche jonge kerel, met grijze oogen in een verweerd gezicht, is Niels Bødde. Als je naar hem kijkt, weet je direct dat het slecht kersen eten met hem is, maar ook, dat hij zoo eerlijk en trouw is als goud. Dat zag Mijnheer Horreby ook aan hem en aan zijn broer, en daarom nam hij hen in dienst.

Een vreemde dienst is dat anders! Ze moeten in een hut in de bergen wonen en mogen niemand toestaan op minder dan tien meter afstand van de hut te komen. Als iemand uit het dorp hun vraagt wat al die geheimzinnigheid toch betekent, halen ze hun schouders op en zeggen dat ze 't niet weten.

Maar in 't dorp weten ze 't wel. In 'n dorp weten de menschen nu eenmaal alles. Die halfgekke Horreby heeft daar 'n schat begraven, omdat hij vreeselijk bang is dat iemand dien zal stelen. Want hij durft den schat niet bij zich te houden omdat hij dan bang is dat ze hem zullen vermoorden. Dat weten de menschen in 't dorp allemaal, maar 't fijne van de zaak weten ze niet, en dat is erg verdrietig voor de menschen.

Niels gaat inkoop doen in 't dorp. Met een suizende vaart glijdt hij de hellingen af, tot hij met een zwaai op het breede, glooiende pad terecht komt. Merok ligt witbesneeuwd aan de donkere fjord. Niels fluit een liedje terwijl hij er naar kijkt. Hij voelt zich feestelijk. Dat komt omdat 't gauw Kerstmis is, daar wordt de heele wereld feestelijk van. Zijn skies schijnen ook al mee te doen met de vroolijkheid, zij zingen door de sneeuw. En 't sleetje, dat hij mee heeft genomen voor zijn inkoop in 't dorp, slift vroolijk achter hem aan.

„Heela!” roept hij opeens. Het is een grijs hoopje kleeren, dat op den weg ligt; en als hij er bij neerknielt, ziet hij dat het de kleine Ingrid Gunnarson is. Ze is bijna bevroren en hij heeft langen tijd nodig om haar weer bij te brengen.

„Het-doet-pijn”, zegt Ingrid als ze bij komt.

„Ja, 't tintelt een beetje, kleine Ingrid”, zegt Niels troostend. „Maar dat gaat weer over”.

1) booze geest.

„O nee-dat-is-het-niet. 't Zit hier". En ze wijst op haar oogen.

„Je hebt je bril ook niet. Heb je hem verloren?" vraagt Niels.

Opeens weet Ingrid alles weer, en ze begint hartverscheurend te huilen.

„Het is de trolld!" snikt ze. „Die heeft hem opgegeten!"

De jonge Niels Bødde zit in de sneeuw aan den weg met het snikkende kind in zijn armen en hij weet niet wat hij zal doen om haar op te laten houden. Hij wiegt haar zachtjes heen en weer en zegt sussend: „Toe kleine, huil niet zoo. Ik zal je bril gaan zoeken. Heb je hem hier verloren? Toe nou, toe nou maar. Ik vind hem heusch wel. Hou jij je oogen maar stijf dicht — zie je wel, daar is de vluchteling al!"

Het kind heeft geduldig met haar oogen dicht zitten wachten. Ze gelooft zelf ook dat ze weer uit den trolld kan stappen als ze haar bril heeft en ze strekt verlangend haar armen uit als Niels hem heeft gevonden.

Maar 't helpt niets. Of ze haar oogen dicht heeft of open, altijd is ze nog in den trolld.

„Maar ik zie nog niks!" snerpt haar angststemmetje door de lucht. „Toe, hou me vast! Ik ben zoo bang voor den trolld en hij heeft me heelemaal opgeslokt!"

Niels moet weer troosten. „Dadelijk gaat 't wel beter, kleintje. Je hebt je oogen toch niet lang open gehad, is 't wel?"

„Dat weet ik niet. Ik heb de sneeuw gezien!"

Dan zegt Niels niets meer. Hij bindt haar boodschappenmand op 't sleetje en tilt haar op.

„Ik zal je naar huis brengen", zegt hij kort. „Je weet toch wel wie ik ben?"

„Natuurlijk", zegt Ingrid, „je bent Niels Bødde". En ze legt haar hoofdje vertrouwelijk tegen hem aan.

Als ze nog niet bij de deur zijn, die scheefhangt in 't slot, hooren ze gekijf en kindergehuil uit 't huisje. Ingrid's armpje klemt zich vaster om Niels' hals.

„Ik ben bang, Niels", fluistert ze, „ze moeten me nou niet nog meer pijn gaan doen".

„O, dat zullen ze niet", zegt Niels.

Meteen gaat de deur open en Jelle Gunnarson komt er uit. Hij vloekt en balt z'n vuist. En hij roept: „Ik zal dat kleine mirakel wel is op gaan scharrelen, en dan — Hola! wat is dat?"

„Je dochter, Jelle", zegt Niels droog, „ze was druk bezig in 'n sneeuwpop te veranderen toen ik haar vond".

„O m'n liefje, m'n liefje!" Karen Gunnarson duwt haar man opzij, „God zij dank dat je weer terug bent".

„En de mand ook", zegt Niels. Hij zet het kind op den grond en gaat de mand halen.

„Je moest even binnen komen, Niels", zegt Jelle Gunnarson vriendelijk, „'n kop koffie doet altijd goed".

Maar Niels wil niet. Zijn lippen zijn stijf opeengeklemd als hij zijn weg naar 't dorp voortzet en zijn groote handen zijn tot vuisten gebald. „God nog toe, arm klein ding!" denkt hij.

DE VRIENDEN

Al vonden de menschen Ingrid leelijk met haar groenen bril, den dieren kon 't niets schelen hoe zij er uitzag, en ze had dan ook heel wat vrienden onder hen.

's Zomers waren het de schapen, die met Ole Dienstman de bergen in gingen, en in den winter — ja, in den winter had ze 't altijd 't drukst met haar vrienden, want dan waren het de vogels, zie je, en die hadden haar erg noodig. Ze voerde ze iederen dag en er waren er altijd wel 'n paar die van haar hand pikten of op haar schouders gingen zitten. Dat was dan 't feest van iederen dag.

Maar ze had twee beste vrienden. De eene was Pip, de ponnie van Klaus Hansen, die ze altijd mee mocht helpen inspannen en dien ze zooveel klontjes mocht geven als ze wilde. Pip was de mooiste ponnie van 't dorp, want Klaus stelde er een eer in hem net zoo lang te roskammen, tot zijn huid glansde als zij. 's Zomers had Ingrid altijd 't meest aan Pip. Dan mocht ze wel eens mee in den wagen om vreemdelingen te halen en naar 't hotel te brengen. En als Klaus dan met die vreemdelingen bezig was, mocht zij Pip aan de praat houden.

Haar tweede vriend woonde in 't dorp. Het was een kleine zwarte hond, die zoo kwaadaardig keffen kon, dat zijn baas hem Loki¹⁾ had genoemd. Misschien was Loki nog 'n grootere vriend van Ingrid dan Pip. Hij bracht haar meestal naar huis

als ze naar den bakker had moeten gaan of naar den kruidenier, en altijd als ze naar den slager was geweest. Maar dien dag dat Ingrid de sneeuw zag, was Loki ziek. Hij lag toen op de stoep voor zijn huis en kon niet eens kwispelen, zoo ziek was hij. En nu is Ingrid zelf ook ziek en kan in een heelen tijd niet naar 't dorp gaan of zelfs de vogeltjes eten geven, want het is heel erg en ze ligt in een donker kamertje boven op zolder, en de trolld bijt nog maar steeds in haar oogen. Ze heeft zoo'n pijn, dat ze soms urenlang bewusteloos is. Maar 't gaat langzamerhand wat beter met de pijn, hoewel de trolld haar maar niet los wil laten.

Ingrid is bijna altijd alleen, omdat Karen zooveel beneden te doen heeft en de rest van den tijd op kleine Jelle moet passen, die niet van de warme kachel vandaan mag. Kleine Jelle is eigenlijk al drie jaar ouder dan Ingrid, maar omdat hij niet meer kan dan een kind van vier, wordt hij altijd nog „Kleine" Jelle genoemd. Ingrid houdt niet erg van Kleine Jelle. Ze is eigenlijk bang voor hem, omdat hij zoo hard kan slaan. Vroeger hebben Vader en Moeder haar eens met Kleine Jelle alleen gelaten en toen heeft hij haar met een pan op haar hoofd geslagen. Het litteken er van zit nog op haar voorhoofd. Nee, ze is maar blij dat Kleine Jelle bij de kachel moet blijven en niet naar boven mag, al is ze daardoor dikwijls alleen.

Maar om haar vrienden moet ze vaak huilen. Ze zal ze wel nooit meer zien, want de trolld zal wel alle moeite doen om haar in zich te houden, zoo slecht is hij wel. Zal Pip haar missen en de schapen? Maar 't meest denkt Ingrid aan Loki. Ze zou hem zoo graag bij zich hebben, maar ze is bang dat de trolld hem dan ook op zal slokken, en dat zou vreeselijk zijn. Nee, dan blijft ze eigenlijk nog maar liever alleen in den trolld.

Maar toch ligt ze veel aan Loki te denken en als Jelle op een morgen naar het dorp gaat om de schoenen en klompen, die hij gemaakt heeft, weg te brengen, roept ze hem na, dat hij vooral de groeten aan Loki moet doen.

„Waarempel", zegt Jelle. Als hij niet dronken is, kan hij erg aardig zijn. En vandaag is hij in 'n bijzonder goede bui, omdat 't overmorgen Kerstmis is. Dat beteekent twee vrije dagen en dat is heel wat voor Jelle, want hij moet niet veel van werken hebben.

En hij neuriet een liedje als hij den weg naar 't dorp toe afdaalt.

't Is anders flink koud. Als hij zijn schoenen en klompen af heeft geleverd, zal hij maar even bij Olaf Svensen aanloopen, die heeft wel wat om 't kacheltje van binnen weer eens wat op te stoken.

Als hij van Olaf komt, doet hij erg geheimzinnig. Hij loopt in zichzelf te grinniken en zijn trui bolt aan den eenen kant een beetje. En thuis sluipt hij meteen de ladder op naar den zolder.

Ingrid is heelemaal onder de dekens gekropen als hij voor haar staat. Want Vader ruikt naar „Zaterdagavond" en ze heeft wel reden om daar bang voor te zijn.

Maar Jelle heeft ditmaal „'n vroolijke dronk" en hij doet niets dan grinniken.

„Hee, klein krum!" roept hij, „kruip ès uit je hol, zeg! Je heb de groeten terug van Loki en hij heeft erg met je te doen omdat je altijd maar zoo alleenig ligt. En omdat ie zelf niet kommen kan, hi hi, stuurt ie je dit —"

En met een laatsten schorren grinnik duwt hij iets warms en zachts tegen Ingrid aan.

Twee bevende handjes steekt Ingrid er naar uit, en dan zegt 't opeens: „Miauw!"

„Oh!" roept Ingrid. Haar stemmetje is diep van verrukking.

„Ben je blij met je poes?" vraagt Jelle.

„O, nou!" zegt Ingrid en ze drukt het warme lijfje zacht tegen zich aan. „R-r-r" zegt Poes.

Ingrid luistert er verrukt naar. „Nou spint ze", zegt ze zacht tegen zichzelf.

Jelle draait zich om en gaat stommeland naar beneden.

„Miauw!" zegt Poes klagelijk, en opeens krijgt Ingrid 'n schok. O, dat ze den trolld kon vergeten! Die zit natuurlijk op Poes te loeren en daarom is ze zoo bang. Ze spint ook niet meer.

„Vader!" gilt Ingrid en ze staat al naast het bed, met haar bloote voetjes op den kouden vloer en Poes in haar armen.

Jelle gromt. Hij houdt niet van lastige kinderen. „Ja, wat mot je nou weer?" dondert zijn stem van beneden, zoodat Ingrid er van trilt.

(Vervolg op bladz. 324)

1) God van de Onderwereld.

LES PONTS COUVERTS TE STRAATSBURG. OP DEN ACHTERGROND DE DOM

Het oude Straatsburg en zijn kathedraal

DOOR HENRI VAN MANDELE

IN het hart van den Elzas ligt de oude hoofdstad Straatsburg. Oud is dit land en eerbiedwaardig. Over het volk ligt de hoge berusting van veel stil gedragen leed. ☼ Want dit is het oude rijk van Lotharius: sinds twaalf eeuwen nog steeds omstreden grensgebied tusschen twee volken. ☼ In het herfsttij van het West-Romeinsche imperium belaagden de Alemannen dit rijke wingewest. De kleinzoon van Karel den Groote betwistten elkander dit gebied. In den tijd der Hervorming brengt de Nieuwe Leer onrust en tweedracht over de stad, tot zelfs aan de haardsteden der burgers. De sluwe politiek van Richelieu bracht het land in de 17e eeuw onder den glorieuzen scepter van den Franschen koning. Na 1870 drukte de Pruisische soldatenlaars zwaar op deze landen, en bij het einde van den Wereldoorlog werd het Frankrijks jongste provincie. ☼ De tragiek van deze innerlijke verscheurdheid drukte zwaar op land en volk. Men beluistert haar in de stille weemoed van oude volkswijsjes, als het bekende:

Straatsburg, o wondervolle stad,

Daarinnen ligt begraven zoo menige soldaat.

☼ Het bonte leven der middeleeuwen, weergalmend van krijgsumroer, verdichtte zich tot een ongekende felheid binnen de muren dezer stad. Krijgshaftig, vol vrijheidszin, vochten hare burgers voor hun rechten, tegen allen die deze dreigden te beknotten. In taaie vasthoudendheid streed het weerbarstige volk tegen zijn machtige hertogen en heerschzuchtige bisschoppen, veroverde het een voor een zijn stedelijke rechten en vrijheden, ondanks de overheersching van koningen en keizers en vormde ten slotte als keizerlijke vrijstad een kleine, soevereine republiek, staande onder de onmiddellijke bescherming des keizers. ☼ En terzelfder tijd bloeide in de kloosters de blanke bloem der hoge mystiek, leefde hier Johan Tauler en bouwden de burgers hun kathedraal. ☼ Eeuwen lang stredden geslachten met onverzettelijken wil en nuchtere werkelijkheidszin onvervaard voor de grondvesting hunner staatkundige vrijheden, eeuwen lang bouwden die zelfde geslachten aan hun kathedraal, met denzelfden gemeenschapszin, met het-

zelfde taai geduld en dezelfde offervaardigheid van een zuiver idealisme. Wreed en tegelijkertijd kinderlijk was dit vreemde leven: meedoogenloos en soms grotesk was ook de rechtspraak dezer tijden. De oude Schinsbrücke was een strafplaats: hier wierp men de terdoodveroordeelden in het water. Op deze plaats ook, waar een stinkend riool in de rivier uitkwam, liet de hoge magistraat de kooplieden, die valsch gewicht gebruikten, bestraffen, door hen te laten onderdompelen in het vuile water, tot groote vreugde van de toeschouwende menigte. ☼ De ooievaar is de vogel van den Elzas. ☼ Onder de hoge bescherming van de kathedraal woonden reeds zoo-vele geslachten van hoogpootige eibers op de grauwbroune hoge daken met hun eigenaardige dakvenstertjes, drie, vier rijen boven elkaar. De ooievaar is hier een oude getrouwe, een graaggeziene vriend. Elke Elzasser heeft gaarne zoo een geluksbrenger op zijn huis. Ze hadden meest alle een ooievaars-nest, deze wonderlijke oude huizen, in al die merkwaardige wijken, zooals het „KleinFrankrijk“ met zijn bevolking van riviervisschers, en het typische Plantenbad, waar sedert eeuwen de leerlooiers woonden. Nog nestelen de eibers op de grillige oude schoorsteenen en zelfs de Kathedraal van Kolmar heeft zijn nest. Maar de ooievaren sterven langzaam uit in den Elzas en steeds vaker zingen de Elzasser kinderen tevergeefs het overoude liedje:

Storik! Storik langabein.

Dra mi uf'm Sahel heim!

Woh? Woh?

In 's Elsass ni!

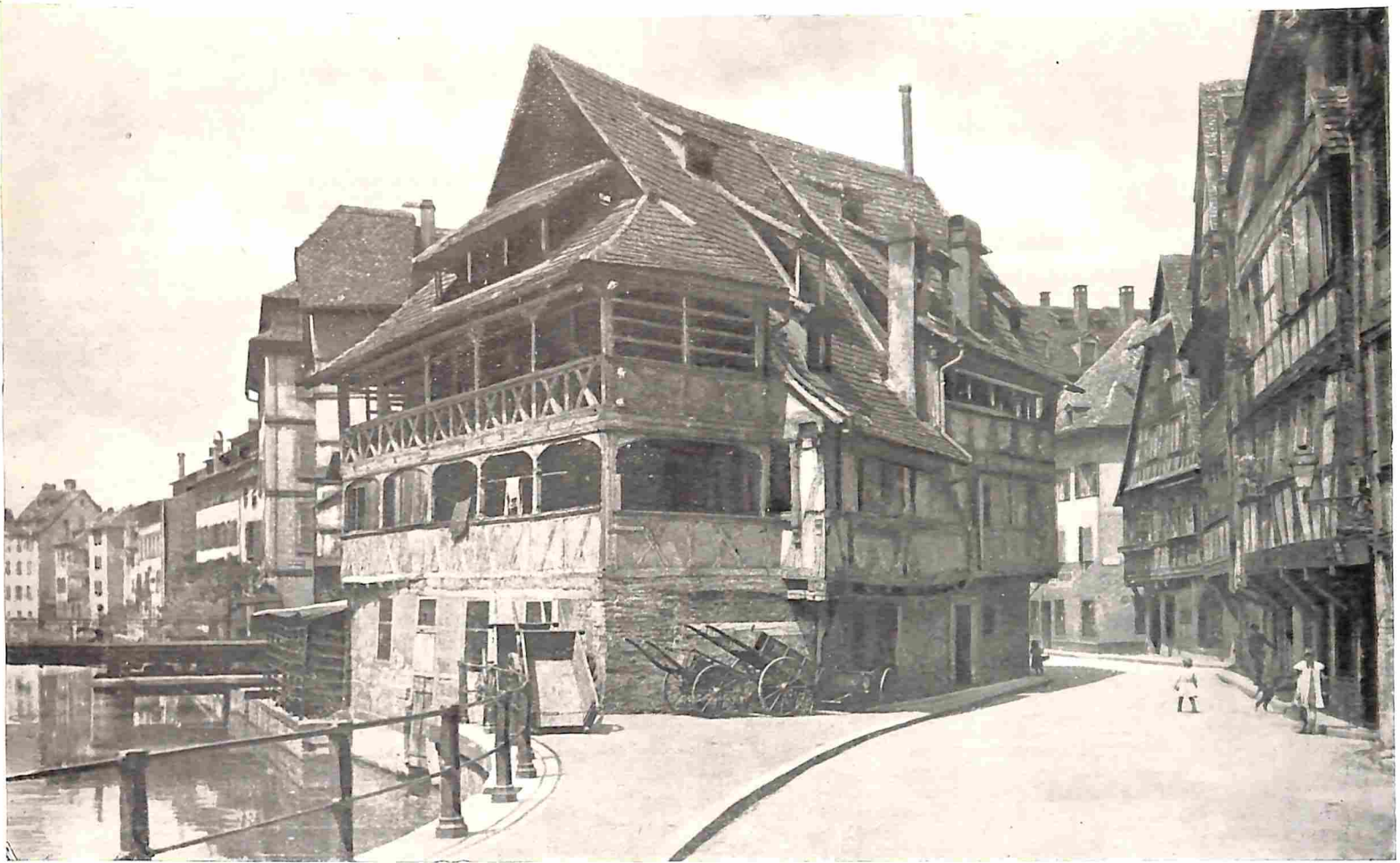
Ooievaar, ooievaar, langebeen.

Draag mij in den zetel naar huis!

Waarheen? Waarheen?

Naar den Elzas!

En het oude nest op het dak, waar zooveel ooievaars een gastvrije en veilige woonplaats vonden, blijft onbewoond. ☼ Ergens, aan den rand van de oude stad, staat een herberg. Het is een oud, vervallen huis: Zum Raben. ☼ Men schenkt er wijn aan de jonge soldaten en arbeiders drinken er hun bier. Er zijn bierkringen op het blad van het wrakke tafeltje, waaraan een voerman zijn brood eet. ☼ Maar er is een binnenplaats, met een torentje, waar weelderige wingerd van de muren druipt. Houten gaanderijen, als balkons, loopen

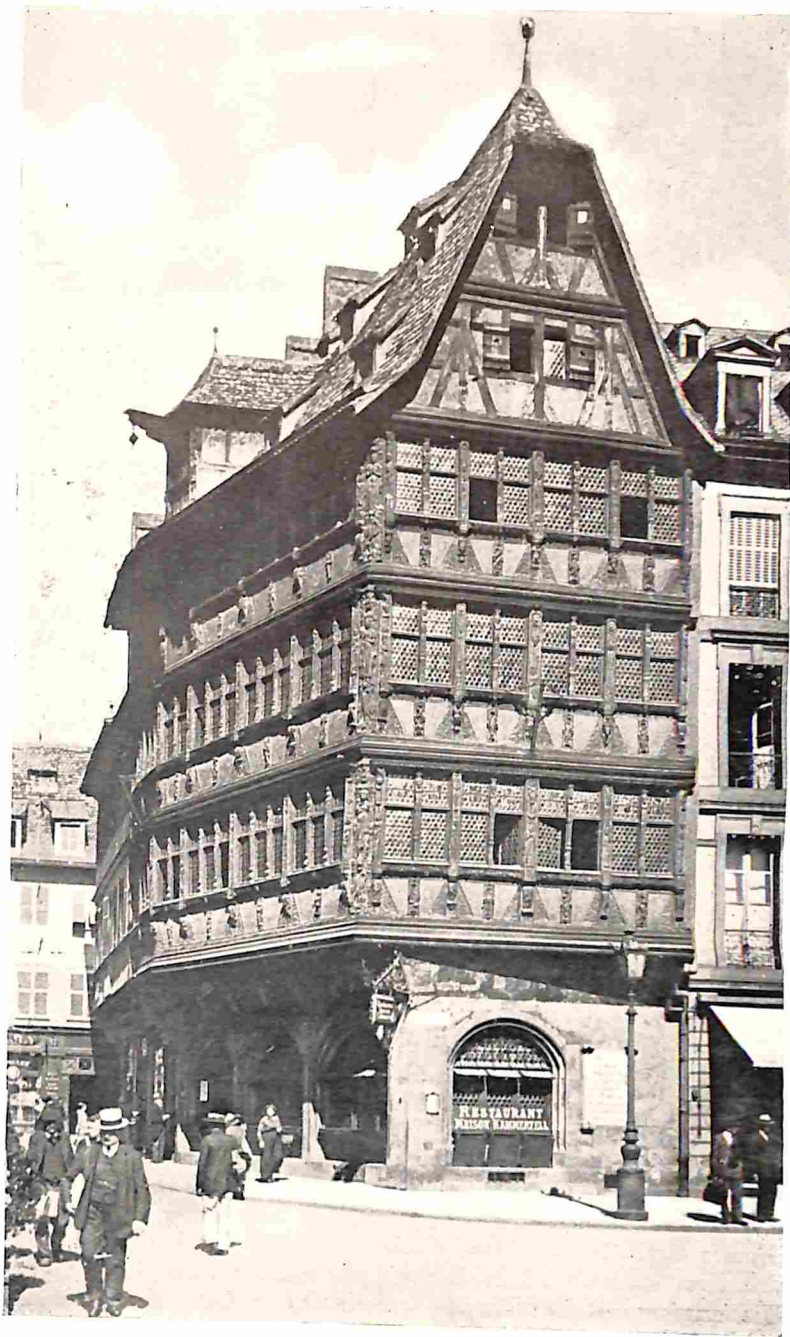
DE OUDE LOOIERSWIJK TE STRAATSBURG

rondom langs de verdiepingen en een van hen overspant als een luchtbrug het binnenhof van de eene zijde naar de andere. Voor twee eeuwen was het Rabenhof een oud en voornaam hotel. Op de binnenplaats weerklonk het geroep van de staljongens. Karossen en groote reiswagens reden onder de overdekte poort door. De gastheer stond gebogen aan het portier om den hoogen gast en zijn gevolg uit te geleiden. En uit de vensters zagen kokette kamermeisjes en nieuwsgierige bedienden, hoe uit het portierraampje een smalle aristocratische hand, met vermoeid gebaar, een laatste aanwijzing gaf. Aan de poort dreunde een bedelaar zijn litanieën op en verdrongen zich halsrekkend de buurtkinderen. Illustere gasten herbergde dit huis: hertogen uit de omgeving stapten er af en maar schalk Turenne vertoefde er. Hij was een der veldheeren van den Zonnekoning en zijn naam was bekend door heel Europa. De Poolse koning Johan Casimir, verbleef op zijn doorreis onder dit dak. Hij was Jezuiet en kardinaal, en werd later, na den dood van zijn broer Wladislas, gekozen tot koning. Doch in 1688 deed hij afstand en trok zich terug in Frankrijk, waar hij weer in de orde trad en te Nevers stierf. Ook de koning van Pruisen, Frederik de Groot, nam er zijn intrek. En in dezelfde hooge kamer, waar eens een verfijnde markies sluimerde in het pronkbed onder den zwaren beddehemel, bekijkt nu een rondreizend koopman zijn mager gelaat in het gebarsten spiegeltje aan den wand. Een avond van het jaar 1439, op het feest van Sint Jan den Dooper, bekroonde het beeld van de Maagd Maria, patrones van de Kerk en van de stad Straatsburg, de torenspits van de Kathedraal en verkondigde het bewonderende volk in de omgeving, dat eindelijk zijn voltooiing had bereikt. Uren in den omtrek ziet men sindsdien de eigenaardige silhouet van de Kathedraal met haar ééne slanke toren uitsteken boven de huizen der stad. De edelmoedigheid der burgers, hun zware arbeid en hun rijke schenkingen, bouwden haar en stichtten het fonds, dat haar altijddurend voortbestaan waarborgt. Hun vrijgevigheid en hun geestdrift waren zonder weerga. Wonderlijk spreekt dit idealisme en dit enthousiasme uit de oude rekeningen. Zij vermelden giften van rijken en armen, van edelen, burgers, boeren, handwerkslieden, clerken, vrouwen en zelfs van kinderen. Naast de kleine offergaven schonk men krijgsrossen, wapenrustingen, gouden gordels en kronen, kleindiën, pelswerken, kostbare gewaden, wapens, huizen, weiden, erwgaarden, edelgesteenten en materialen van allerlei soort. Erwin von Steinbach, de bouwmeester van den grooten voor-

gevel, begonnen in 1277, vermaakte na zijn dood zijn paard en een jaarlijksche rente aan zijn geliefde kathedraal. Met een geduld, dat niet meer van onze tijden is, bouwde men voort. In 1343 worden de bronzen poorten geplaatst in het diepe hoofdportaal. Vijf en zeventig jaar later bouwt men aan den toren. Het rijke, majestueuze voorfront met zijn twee duizend beelden was voor den ongeletterden middel-euwer een kunstvol bijbelsch prentenboek. Aan den voet van hun kathedraal hebben zij gestaan en hun kinderen de Uitbanning uit het Paradijs gewezen, en Caïn en Abel. Zij hebben hun verteld van Caïns broedermoord en hun Abra-

IN DE KATHEDRAAL TE STRAATSBURG

HET „MAISON KAMMERZELL” TE STRAATSBURG

hams offer geweest, de Ark van Noach, de profeet Jonas en de visch. Het leven en de passie des Heeren speelden zich af voor hun oogen: de drie Wijzen en de kindermoord te Bethlehem, de intocht in Jeruzalem, het Avondmaal, de geeseling en den kruisdood. Zij zagen er den marteldood van Laurentius op het gloeiende rooster en Petrus gekruisigd met het hoofd naar beneden; de parabel der Wijze en Dwaze Maagden, de beelden van den Joodschen godsdienst en het Christendom. En boven dit alles den Christus Triomphator, als soeverein rechter over levenden en dooden. De historie van de kathedraal is de geschiedenis der stad zelve, in den loop der eeuwen zich vormend, uitgroeiend en zich ontwikkelend rondom de Moeder-kerk, het ware middelpunt, waaromheen de burgers zich verenigden en waar zij elkander hervonden in hun vreugde zoowel als in hun droefenis, in hun beproevingen zoowel als na hun zegepraal. Een Beeldenstorm, waarbij de beelden en altaren vernield werden teistert het kunstwerk tijdens de eerste jaren der Hervorming en in

1561 is de kathedraal definitief in handen van de Hervormden. In 1681, na de inneming der stad door Lodewijk XIV, wordt zij teruggegeven aan de katholieken en woont de Zonnekoning in persoon het eerste plechtige Te Deum bij. Tijdens de Fransche Revolutie wordt de kathedraal in 1793 gemaakt tot een Tempel der Rede, doch dit vermogt nog niet het schoone monument te beschermen tegen de fanatici der omwenteling. Op voorstel van een weggelopen seminarist, Antoine Tétéril, vernielt een baldadige bende met mokerslagen twee honderd vijf en dertig beelden en andere sieraden van het eerbiedwaardige bouwwerk. Tétéril wilde ook, dat men den toren zou sloopen, „als zijnde beleedigend voor de gelijkheid”. Een dwaas voorstel, dat werd aangenomen, redde haar. Men tooide de spits met een enorme roodgeverfde Phrygische muts, uit plaatijzer en bedekte de armen van het kruis met metalen eikenbladeren. Dit zonderlinge toisel werd, na de Terreur, opgeborgen bij de verzameling curiositeiten in de Stadsbibliotheek, waar het met andere merkwaardigheden tijdens het bombardement van 1870 verdwenen is geraakt. Tijdens deze beschieting trof een obus de torenspits, waardoor het kruis scheef kwam te staan, vastgehouden alleen door een paar krammen en de geleidstang van den bliksemafleider. Talrijke granaten schonden het gebouw en de monumentale gevel zeer en veroorzaakten brand in het koor en op het dak. Het bombardement had ten doel de bevolking vrees aan te jagen en zoo den tegenstand te verzwakken. Dit werd echter niet bereikt en er was een volslagen belegering noodig. Eerst nadat een bres geschoten was in de wallen, werden de onderhandelingen aangeknoopt, die tot capitulatie voerden.

't Zomerwegje

DOOR JOANNES REDDINGIUS

't Zomerwegje loopt verloren
tusschen velden goud-geel graan,
fijne staven talrijk staan
boven bloemen, die bekoren.

O hoe schoon is 't om te hooren
't windgefluister af en aan,
aren weg en weder gaan,
weelde-ruiseling van het koren.

Blauwe bloem en roô-papaver
zijn gespelen van den wind,
'k pluk ze en schik ze bij mijn klaver,

Stil-tevreden als een kind
en de wind, de wilder draver,
een galopje nu begint.

HET GUTENBERGPLEIN TE STRAATSBURG

RATTEN EN MUIZEN

II. ZWARTE RAT, BRUINE RAT EN WATERRAT
DOOR DR. G. BARENDRECHT

BEHALVE door muizen wordt het mensdom nog door andere vertegenwoordigers van dezelfde familie gekweld. Dat zijn natuurlijk de ratten, die, in al hun verscheidenheid van soorten over de geheele aarde verspreid, ware rampen kunnen veroorzaken. Met al de tientallen soorten, welke b.v. den Indischen Archipel bevolken, zullen wij ons nu echter niet bezig houden; ons interesseert op het oogenblik alleen de „gewone” rat. Ja, dat is heel gemakkelijk gezegd, maar wat is nu eigenlijk de gewone rat? Is dat het zwarte dier met den langen staart van onze kinderprentenboeken, de rat van den legendarischen ratten-vanger van Hameln? Neen lezer, dat is nu precies niet de gewone rat, maar een vrij zeldzaam dier, dat ge in Uw geheele leven misschien wel nooit te zien zult krijgen. Veel meer dan die zwarte rat, zooals zijn officieele naam luidt, zult ge de bruine rat ontmoeten, minder op de bekende prentjes gelijkend, anders van kleur en anders van proportieën. De bovenkant van die bruine rat is grijsbruin, de buikzijde grijs-wit. De staart is aanmerkelijk korter dan die van de zwarte, de ooren zijn kleiner, de kop is stomper en breeder. Die bruine is tegenwoordig de internationale rat, de plaag van schepen en pakhuizen, van industrieën, die met dierlijke grondstof werken, van eendenhouders, kippenfokkers en boeren en, ofschoon in de echte „pestlanden” andere soorten die taak overnamen (de zwarte heeft in dit opzicht een grootter zondenregister dan de bruine) een van de verspreiders van de beruchtste ziekte van alle tijden. En toch ligt de tijd nog niet ver achter ons, dat de bruine rat in Europa een zeldzame verschijning was. De ratten, waarover de klassieke schrijvers spreken, en waarvan de middeleeuw-sche kroniekschrijvers vertellen, de ratten, waarmee de pak-huismeesteren uit onzen glorie-tijd hadden te worstelen, waren nog alle zwarte ratten. De zwarte rat schijnt, of liever, uit praehistorische vondsten weten wij het zeker, de menschheid reeds van haar geboorte af vergezeld te hebben. Wij zullen nu over de eigenschappen van de zwarte rat maar niet al te zeer uitweiden, want die worden bij de bruine alle veel-voudig vergroot weergevonden. Is de zwarte rat al weinig kieskeurig in zijn voedsel van plantaardigen oorsprong, dat hij desnoods met dierlijke gerechten aanvult, de zwarte rat eet alles, wat hij stuk kan bijten en bij voorkeur zaken van dierlijken oorsprong. Is de zwarte rat vlug, taai en sterk, de bruine is dat alles in den overtreffenden trap en nog on-evenredig brutaler op den koop toe. Die zwarte ratten zullen het dan ook wel niet erg prettig gevonden hebben, toen in het midden van de achttiende eeuw steeds meer van die bruine geweldenaars onze Westersche landen overstroomden. Vroeger waren zij er ook wel, maar sporadisch, nu kwamen ze in drommen. Ter verklaring van dien inval citeert men graag het verhaal van den natuuronderzoeker Pallas, die

HET OUDE STRAATSBURG EN ZIJN KATHEDRAAL
HET RABENHOF

beweerde, dat de bruine ratten in het jaar 1727 en masse de Wolga waren overgezwommen. Er zijn echter tal van argumenten tegen deze opvatting aan te voeren. Ten eerste waren die dieren, zooals uit andere omstandigheden, die erbij vermeld worden, valt op te maken, in het geheel geen bruine ratten, zelfs geen eigenlijke ratten, maar z.g. waterratten, een diersoort, waar wij het later nog over zullen hebben. Dan kwam de bruine rat in dat begin der 18e eeuw in het gebied ten Oosten van de Wolga heelemaal niet voor en ten slotte zijn er duidelijke aanwijzingen, dat in Midden-Europa de invasie meer van den zee-kant dan van het Oosten uit heeft plaats gehad. Wij moeten ons de zaak dus waarschijnlijk zoo voorstellen, dat de bruine rat, die in den wilden staat zijn vaderland vermoedelijk ergens in Noord-China heeft gehad, door het zeeverkeer via de havensteden van het verre Oosten zijn weg naar Europa heeft gevonden. Wat in ieder geval vaststaat, is dit, dat zijn komst overal het zekere verderf beduidde voor de zwarte rat en voor ons geen aanwinst was. De strijd tusschen de zwarte en de bruine ratten beperkte zich niet tot een eenvoudigen concurrentiestrijd, een „elkaar weghijten van den voerbak”, maar werd overal spontaan, uit pure kat-en-hond-men-taliteit, uitgevochten, en eindigde steevast met de overwinning der bruinen, die hun succes dan vierden met een maaltijd, waarvan hun verslagen vijanden het eerste en het laatste gerecht uitmaakten. Zoo vinden wij de zwarte rat in ons land eigenlijk alleen nog maar op de bovenste verdiepingen van enkele oude pakhuizen, welker lagere regionen zij aan de bruine concur-

Foto Zimmermann

WATERRAT

renten hebben moeten afstaan. Blijkbaar voelen die er niet veel voor zoo hoog te wonen. Ook komt hij nog wel voor op het platteland in het Noorden en Oosten van ons land. Een heel eigenaardige vorm van zwarte rat, n.l. een, die niet zwart is, vinden wij op Limburgsche boerderijen en verder nog hier en daar verspreid. De rugkant van die „dakrat“, is bruin-grijs, terwijl de buikzijde heel licht, bij wit af is. Het is eigenlijk een dier, dat in Zuid-Europa thuis hoort en waarvan men wel veronderstelt, dat het den oorspronkelijken vorm van de zwarte rat voorstelt. De zwarte kleur van den meer verspreiden vorm zou dan een gevolg zijn van de „domesticatie“. Bij de muizen zou iets dergelijks zijn voorgevallen, ook daar vinden wij immers juist bij de huismuis die bij geen andere soort voorkomende gelijkmatig donkere kleur van boven- en onderzijde. Een verdere steun van deze theorie is de omstandigheid, dat ook de bruine rat hier en daar reeds een donkere kleur begint aan te nemen. Over het algemeen is de bruine rat echter nog niet zoo heelmaal aan den mensch aangepast als zijn zwarte broeder, die zich ook in woonhuizen nestelt. Hij leeft ook graag in het vrije veld en brengt dan meer nadeel aan den vogelstand toe, dan alle roofdieren bij elkaar. Vooral de waterkant oefent groote aantrekkingskracht op hem uit, in het bijzonder de buurt van vuilnisbelten en andere afvalophooping.

De watersportliefhebbers en vooral de zwemmers zijn de aanwezigheid van ratten in bijna al onze wateren in den laatsten tijd op een heel onaangename manier gewaar geworden. Die ratten zijn n.l. onderhevig aan een besmettelijke ziekte, welke ook voor den mensch gevaarlijk is en die naar zijn ontdekker ziekte van Weil genoemd wordt. Deze ziekte is er natuurlijk altijd wel geweest, maar vroeger werd er niet zoo druk ge-

Foto Zimmermann

WATERRAT VERLAAT HAAR NEST OM ZICH TE WATER TE BEGEVEN

zwommen in alle mogelijke en onmogelijke open wateren als tegenwoordig en bleven de gevallen tot enkele beperkt. In de omgeving van zweminrichtingen wordt er dan ook van allerlei geprobeerd om de ratten te bestrijden of hun het leven onmogelijk te maken; met zindelijkheid is in dat opzicht heel wat te bereiken. De ratten uit onze open wateren te verdrijven is natuurlijk iets waarop geen schijn van kans bestaat, vooral niet zolang de natuurlijke vijanden, roofdieren en roofvogels, zoo hardnekkig worden vervolgd. ☼ De schade en narigheid, welke die bruine ratten ons in allerlei opzicht aandoen, is nauwelijks te schatten. Wij noemden reeds eenige categorieën, die bijzonder van hen te lijden hebben, maar daar zou nog heel wat aan toe zijn te voegen. Iedereen kent uit zijn eigen omgeving wel gevallen van rattenschade. Theoretisch zijn het alleseters, een term, die je zoo aan afvalopruimers doet denken, maar praktisch zijn het dikwijls volslagen roofdieren. Gevogelte van allerlei soort valt hun natuurlijk het gemakkelijkst ten prooi, maar ook grotere dieren, die in een min of meer weerloos toestand verkeeren, worden aangevallen. Soms drijven zij de brutaliteit zoo ver, dat zij den mensch aanvallen, vooral als zij in het nauw gedreven worden. Ziekten en kinderen in de wieg zijn niet veilig en de literatuur vermeldt tenminste één geval, dat een volwassen man, zij het dan in een toestand van volslagen dronkenschap, door ratten werd gedood. ☼ Het spreekt dan ook wel vanzelf, dat de mensch sedert eeuwen den strijd tegen dit waarlijk „schadelijk gedierte“ heeft aangebonden. Daarbij werd natuurlijk steeds weer de hulp van onze natuurlijke bondgenooten verwaarloosd, behalve dan van hond en kat. De meeste honden, wat je noemt hond dan, natuurlijk geen pekineezen of dwerg-

pinchers, zijn nogal fel op ratten, maar doordat ze zelden speciaal op de rattenjacht gaan en meestal te weinig geduld hebben, baat hun hulp ook niet al te veel. Katten, die een volwassen rat aankunnen, zijn bepaald zeldzaam; de meeste kleine poezen wagen zich er maar niet aan. De echte wilde roofdieren, bunsings, wezels en hermelijnen, marters en vossen wijden zich met grooten hartstocht aan de rattenjacht en tegen die felle jagers heeft geen rat iets te vertellen. Maar . . . enfin, dat is oud nieuws! Bij gebrek aan beter gebruiken we nu maar een keur van vallen en vergiften. De het meest op de rattenmentaliteit ingestelde val is wel de kuil met gladde steenen wanden, waarin op den bodem onder een bloempot wat sterk ruikend aas wordt gelegd, zoodat zich al gauw een paar ratten laten verleiden er in te springen. Door honger gedreven vreet dan ten slotte de een den ander op. Ik heb die barbaarsche installatie gelukkig nooit in werking gezien. Een middel, dat nogal veel succes heeft, zijn de bacillencultures, welke op brood worden gesmeerd en zoo den ratten in hun maag gespeeld. Het slachtoffer succombeert dan al gauw aan een kwaadaardige typhusachtige ziekte en daar zijn makkers niet nalaten hem een eervolle begrafenis in hun magen te verschaffen, blijft de bal aan het rollen. Het is echter maar jammer, dat een procent of twintig van alle ratten volkomen immuun is, zoodat de

kuur geregeld herhaald moet worden. Op schepen gebruikt men al sinds jaren met veel succes blauwzuur en andere gifgassen, maar dat is een werkje, dat alleen door experts mag worden uitgevoerd en dan zijn ongelukken nog niet uitgesloten, zooals een paar jaar geleden in de Amsterdamsche haven is gebleken. ☼ Een groot deel van de ratten, die een stadsbewoner in zijn leven te zien krijgt, houdt zich op dat oogenblik bezig met de edele zwemkunst, een

sport waarin zij het bijzonder ver gebracht hebben. Meestal maakt dan wel een van de toeschouwers de opmerking: „een waterrat“, maar dat is dan toch wel erg bezijden de waarheid. De echte waterrat is een heel ander dier, dat weliswaar in ons land overvloedig genoeg voorkomt, maar toch niet zoo heel vaak gezien wordt. ☼ Met die waterrat komen wij aan een heel aparte onderfamilie van de muisachtigen, n.l. die der woelmaizen. Ten opzichte van de echte muizen zijn zij gekarakteriseerd door een korten, stompen kop, een meer gedrongen romp met korte pootjes, een vrij korten staart en een gebit, dat door zijn geplooid kiezen op een veel meer plantaardig dieet schijnt te wijzen, dan dat van de echte muizen. ☼ In al onze wateren, maar vooral in de stilstaande, komen waterratten in grooten getale voor, indien er maar voldoende plantengroei van riet of biezen aanwezig is. Toch gebeurt het niet zoo heel vaak, dat wij op onze zwerftochten langs of op het water een waterrat te zien krijgen, want het is een echt nachtdier. Het grootste deel van den dag brengt hij slapend in zijn hol door. Dat hol vormt dan ook een hoeksteen van zijn bestaan, waaraan heel wat zorg wordt besteed. Het ligt meestal vlak bij een of ander watertje, van welks oppervlakte een schuin oplopende gang naar de eigenlijke „kamer“ loopt. De kamer is het eigenlijke woon- en slaapvertrek. Tegen het vallen van den avond trekt hij er op uit om zijn honger te stillen en het zal wel niet vaak voorkomen, dat hij van zoo'n tocht onverrichter zake terug keert. Plantenwortels, gras en, indien voorradig een bijzondere lekkernij, jonge rietspruiten, zijn overal wel te vinden en daarmee kan hij zijn maal rijkelijk doen. Maar dat wil volstrekt niet zeggen, dat hij kikkers, vischjes, insecten en jonge watervogels versmaadt. Integen-

deel, die geven hem de vereischte variatie en als het aan dergelijk voedsel in zijn eigen omgeving begint te mankeeren, trekt hij verder het land in, om daar te onderzoeken of er nog vogelnesten vallen uit te halen. Als hij onderweg een vette veldmuis tegenkomt, weerhoudt het besef van de nauwe bloedverwantschap hem ook in het geheel niet om dien neef in zijn maag te doen verdwijnen. Zooals bij zooveel knaagdieren het geval is, hebben wij dus ook hier weer met een echten alleseter te doen, die voor geen moord terugdeinst. En toch heeft hij zulke onvervalschte planteneterskiezen! ☼ Tuinders en bloemenkweekers worden bij tijd en wijle verrast door het optreden van onderaardsche gangen in hun aanplant, die sprekend op die van den mol zouden lijken als zij niet zoo oppervlakkig lagen. Die dingen loopen heel ongeneerd midden door hun jonge plantgoed heen, zoodat heele rijen jonge plantjes los komen te zitten en gaan verwelken. Maar daar blijft het niet bij. Grootere planten, waar de gang langs loopt, beginnen er ook al armetieterig uit te zien en bij nader onderzoek blijkt al gauw, dat het wortelstelsel deerlijk beschadigd is. Wanneer het ten slotte lukt de oorzaak van al die rampen in een mollenklem te vangen, blijkt dat niemand anders te zijn dan onze vriend, de waterrat, die voor ditmaal het natte element geheel vaarwel heeft gezegd en een leven in de duisternis onder den grond is gaan voeren. Maar is dat nu werkelijk precies hetzelfde beest, dat anders zoo op de nattigheid gesteld is? Hiermee komen wij op een van de weinige nog onopgeloste raadsels, die de zoogdierwereld van ons eigen landje, dat verder in dit opzicht

toch zoo uit en terna onderzocht is, nog aan heeft te bieden. Het is namelijk nog altijd niet uitgemaakt of de waterratten van ons polderland tot dezelfde soort behooren als de woelratten of molmuizen, zooals zij daar genoemd worden, van onze Zuidelijke en Oostelijke provinciën. In Limburg leven zij vaak ver van alle water af en vertoonen een bruine kleur, terwijl de schedelvorm ook heelemaal op een ondergrondse levenswijze duidt. In Overijsel worden soms donkerder exemplaren aangetroffen, af en toe vlak bij het water, die echter in schedelvorm geheel met de Limburgsche overeenstemmen. In het Westen kunnen zij bezwaarlijk ergens ver van het water leven en de „zwarte ratjes” der Aalsmeerder kweekers, die de wortels en de bast van hun planten en boompjes bederven, leven om zoo te zeggen voortdurend in twee elementen te gelijk. Van hun Zuidelijke verwanten zijn die ratten door hun schedelvorm duidelijk te onderscheiden, terwijl de haarkleur meestal zwart is. Die twee uitersten behooren dan ook op het oogenblik tot twee verschillende soorten en als het daarbij bleef, zou er heelemaal geen probleem bestaan. Maar nu worden er soms ook dieren gevonden, die er midden tusschen in staan en waar de levensomstandigheden van de twee uitersten nogal sterk verschillen, zou het wel eens kunnen zijn, dat wij beiden op den duur toch tot één soort moeten rekenen. De klassieke opvatting was trouwens, dat woelrat en waterrat twee „standplaatsvariëteiten” van één soort zijn, maar dat de zaak zoo eenvoudig in alle geval niet is,

hebben wij nu wel ingezien. ☼ De voortplanting is ook alweer heel sterk, een keer of drie per jaar worden jongen ter wereld gebracht en dan meestal een half dozijn tegelijk. Voor die gelegenheid maakt de aanstaande moeder een prachtig nest van fijne plantenwortels en vezels, meestal binnen in haar eigen hol, maar als de omstandigheden het meebrengen ook elders, soms zelfs heelemaal vrij bovengronds en dan lijkt het al haast evenveel op een vogelnest als dat van de dwergmuis. De jongen moeten al vroeg op hun eigen beenen leeren staan en dat dat dan nog niet zoo heel best lukt, blijkt wel uit de vele jonge waterratjes, die voor één oude gevangen worden!

OP DE BIJENMARKT TE VEENENDAAL¹⁾

DOOR H. G. DE LEEUW

DE morgennevel is nog niet opgetrokken, als we arriveeren bij 't kleine, half in 't groen verscholen R. K. kerkje, gelegen aan den straatweg De Klomp-Veenendaal. Links en

rechts van den weg staan ledige vrachtauto's, terwijl een paar, zich niet bekommerend om zijn concurrenten, zich te goed doet aan een voederbak, geplaatst voor 't hotel, waarvan 't uithangbord met den vergulden bijenkorf zwak schommelt in den frisschen morgenwind. ☼ Op 't tegenover liggende weiland, aan den ingang waarvan onze driekleurwappert, staan lange rijen hulpstallen, waartusschen een breede

Foto Lubinski

OVERZICHT VAN DE BIJENMARKT TE VEENENDAAL

ruimte is gelaten voor de auto's, die de bijenvolken aanvoeren. 't Grootste gedeelte der marktwaar wacht reeds op een koper; enkele aanvoerders zijn nog bezig de doeken van hun volken weg te nemen, terwijl achter op 't terrein nog een tweetal auto's bezig zijn hun vracht te lossen. De hotelhouder, tevens marktmeester, komt ons bij 't betreden van de markt tegemoet. ☼ „'t Zal vandaag warm worden, heeren! Echt bijenweertje”, en wetend, met liefhebbers te doen te hebben, voegt hij er aan toe: „Er zal vandaag nog wel iets te beleven zijn”. Met vervolgt hij zijn weg om takkenbossen aan te sleepen voor de laatkomers, daar 't aantal stroomatten niet toereikend is. Tusschen de stallen dwalen reeds eenige personen rond, die door kleding en spraak ons terstond doen denken aan onzen Veluwschen dichter-zanger Jan van Riemsdijk. Ze bekijken de volken — waarvan de meeste een rozet van bijen vertoonen om 't vlieggat — schijnbaar met een half oog en blijven even staan voor een paar korven, waaruit de bijen zoo sterk naar buiten zijn komen „bruisen”, dat de korfwand er geheel onder te loor gaat. ☼ „Dinne het 't benauwd Chad”, luidt 't antwoord op onzen vragenden blik. „Daor leit nog 'n dooie”, en werkelijk, aan 't einde van den stal in 't van dauw parelende gras ligt een korf, de doek half verwijderd, met stuk gereden raat, overdekt met vochtige, verkoold lijkende bijen. Gedurende 't transport zijn ze aan 't loopen geraakt, de luchttoevoer werd hierdoor

¹⁾ De bijenmarkt te Veenendaal vindt a.s. Dinsdag, 10 dezer, plaats.

afgesneden, terwijl de temperatuur zoo sterk steeg, dat de raat ten deele smolt en de dunvloeibare honing de bijen-lichamen besmeurde. Enkele diertjes leven nog en sleepen zich moeizaam voort over de duizenden aan elkaar klevende dooden. „'t Is zund, 't z'n juist de beste; maar da hedde te wachte mit de waarmte”. Intusschen zijn we de plaats genaderd, waar de laatste vracht gelost wordt. Nadat de volken op hun plaats staan, worden de hooiproppen uit de vlieggaten getrokken en rozen de bijen naar buiten. In de frissche morgenlucht voelen ze nog geen behoefte zich in de lucht te verheffen. Toch ziet men reeds hier en daar een bijtje zich losmaken van den tros en na eenige cirkelvlichten de ruimte kiezen. Langzaam trekt de nevel op en de zon giet haar gouden stralen uit over de ruim achttien honderd bijenwoningen, die op een kooper wachten. De aanvoerders, die zich na een vermoeiende nachtreis even verkwikt hebben in 't hotel, komen weer ter markt en weldra is de handel in vollen gang. Korven worden bekeken, sommige beroekt, men hoort spreken over „ouwe en jonge moeren”, „afgezwermde stokken”, „vastliggen” en andere in de ijmkerswereld geijkte termen, tot ten slotte kooper en verkoper zich even terugtrekken om al fluisterende onder handgeplak den koop te sluiten. Een groene tak wordt, als teeken, dat de stal van eigenaar verwisseld is, op stroomat of eerste korf gestoken. Eer 't kerkklokje met zijn heldere stem de parochianen oproept voor 't eerste Angelus en de schrille tonen der fabrieksfluiten uit het nabije Veenendaal de landelijke stilte verbreken, is reeds menige koop gesloten. In de lucht doet zich een zwak gezoem hooren, dat aanzwelt naarmate de zon hooger stijgt. De bijenboeren storen zich echter niet aan de om hen gonzende diertjes, zonder masker bewegen ze zich even rustig voor en tusschen de stallen, alsof hun geen gevaar kanderen. Tegen acht uur wordt 't drukker, de niet alleen in ons land, maar zelfs ver buiten onze grenzen bekende zwermmarkt trekt jaarlijks veler belangstelling. 't Kraampje bij den ingang maakt goede zaken met 't verkoopen van sluiers, want menigeen, anders voor geen klein geruchtje vervaard, voelt zijn moed in de schoenen zinken, wanneer 't gegons wat dicht in zijn nabijheid komt. Nauwelijks echter voorzien van 't beschermende masker, bant hij zijn vrees en met de handen diep in jas- of broekzakken betreedt hij 't terrein en bewondert in stilte de rasechte ijmkers, die zonder voorzorgsmaatregelen kalm hun pijpje liggen te rooken te midden van dat gevaarlijke volkje. De bijenteeltconsulent, de heer Van Giersbergen, die steeds de markt met zijn bezoek vereert, bezichtigt een van de weinige aangevoerde kasten en toont aan de weetgierigen een broedraampje, waarin de verschillende stadiën van ontwikkeling duidelijk zijn waar te nemen. Een van de weinige aanwezige dames, die gaarne haar weetgierigheid zou bevredigen, kijkt, hoewel haar gelaat voldoende beschermd is, angstvallig naar haar japon en betreurt 't momenteel, dat koningin mode korte rokken voorschrijft. Een der ijmkers ziet haar bezorgden blik en zegt gemoedelijk: „Wees maar niet bang, juffer, op kuitzen prikken staat hier de doodstraf”, doelende op 't sterven van een bij, die gestoken heeft. De „juffer” vertrouwt echter niet te veel op 't afschrikwekkende van de straf en beschermt zoo goed en kwaad als

dat gaat haar onderdanen met een regenmantel. De schooljeugd vindt ook hier haar genoegens: met 't hoofd diep in 't jasje verborgen tracht ze in de voorste gelederen te dringen, totdat een van hen onder heftig slaan en algemeen gelach 't hazenpad kiest. Als de schoolbel luidt, heeft meester niet te vragen wie op de markt geweest is. Plotseling komt er beweging onder de ijmkers, die rustig op een schaduwrijk plekje de prijzen en verwachtingen liggen te bespreken. Een der bijenvolken, maling hebbende aan 't marktreglement, dat aanvoer van zwermrijpe volken verbiedt, heeft den drang tot vermenigvuldigen niet kunnen weerstaan en binnen enkele minuten kringelen duizenden bijtjes rondom hun koningin boven den stal. De marktmeester, bij ervaring wetend dat een afkomende zwerm bij zulk een gunstig vliegweer als thans een catastrophe kan worden voor de overige volken, tracht, bijgestaan door 't publiek, met zand en water den zwerm te dwingen zich te zetten, doch te vergeefs. Langzaam beweegt hij zich over eenige stallen, alle vliegbeijen uit de omgeving met zwermduft aantekend. 't Wordt een ware exodus. De bijenwolk, begeleid door een toon, die aanmerkelijk afwijkt van 't gewone gezoem, beweegt zich naar een elzenstruik en zet zich hieraan. De tros groeit zienderoogen, de vrij dikke tak buigt door, 't is geen zwerm meer, doch een bijenhoop, die op den grond zinkt. Reglementair vervallen de zwermen aan 't marktbestuur, die de opbrengst afstaat aan de katholieke armen; doch thans besluit de marktmeester de bijen te scheppen en op verschillende plaatsen een honderd meter van de stallen verwijderd uit te strooien, opdat de vliegbeijen naar hun respectievelijke woningen kunnen terugkeeren. 't Begin van een opnieuw aanlezenen zwerm wordt terstond geschept om de koninginnen er uit te verwijderen. Intusschen zijn fotografen, ja zelfs een filmonderneming, druk bezig dit interessante bijenleven op de gevoelige plaat vast te leggen. Tegen twaalfuur wordt 't merkbaar stiller, vele bezoekers begeven zich naar 't Hotel De Klomp om te lunchen en tevens een kijkje te nemen op de aldaar gehouden markt, die hoewel minder druk, vrijwel denzelfden aanblik vertoont. De hotelier heeft in den vroegen morgen kennis gemaakt met een korf, waarvan de doek ontijdig was losgeraakt. Zijn gezwollen spleetooch en dikke lip levert stof tot scherts aan menig tafeltje. Een boertje, dat zijn varkens moet laten wegen en er niet aan denkt, dat er een bijenmarkt bestaat, staart den hotelier, tevens waagmeester, stom verbaasd aan en vraagt onnoozel weg: „Hedde wa' an oe gezicht”. „Neen, zoo'n kop heb ik altijd” is in te goed Hollandsch 't bescheid, tot algemeene hilariteit van de bezoekers. Plotseling een gil, gerinkel van glas en aardewerk, omgeworpen stoelen, zenuwachtige gebaren. „Een bij! Een bij!” overstemt den angstigen steektoon van een argeloos bijtje, dat de reis van de markt heeft meegemaakt en na een rondwandeling op een der damesmantels zich verward heeft in de schoone lokken van de draagster. Gelukkig lost deze consternatie zich op in een algemeen vroolijk gelach. Wanneer we tegen tweeën 't marktterrein weer opzoeken, ligt 't vrijwel verlaten in de verzengende middagzon. De handel is zoo goed als afgelopen, de koopers wachten den avond af om hun volken te vervoeren.

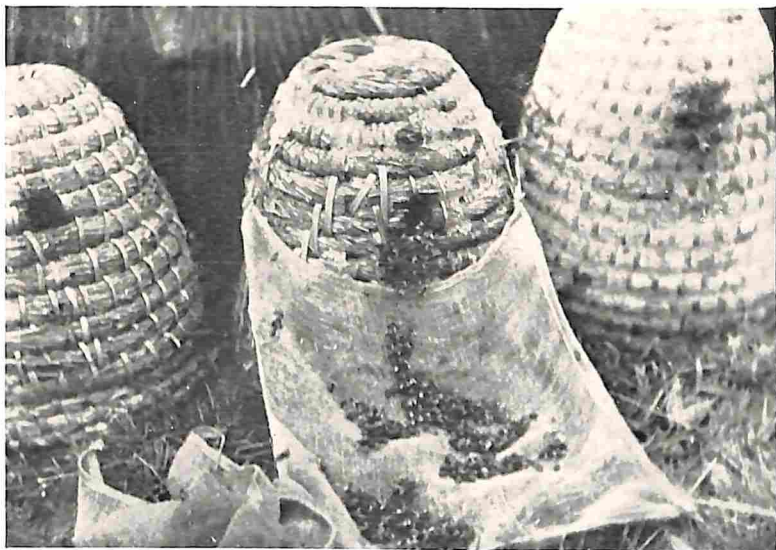

Foto Lubinski

„WARM GELOOPEN” BIJEN WORDEN NA 'T VERWIJDEREN VAN DEN DOEK IN DE GELEGENHEID GESTELD HUN WONING WEER TE BETREKKEN

Foto Lubinski

DE RIJKSBIJENTEELTCONSULENT LAAT MET EEN BROEDRAAM IN DE HAND ZIEN, HOE MEN DOOR RUSTIGEN OMGANG HET STEEKGEVAAR VERMINDEREN KAN

Foto Lubinski

EEN VOORZICHTIGE BEZOEKER VAN DE BIJENMARKT TE VEENENDAAL

lucht te houden. Kluwen darren tollen in dolle vaart, nu hoog, dan laag, rond op zoek naar een bruid. We slaan zoo'n darrenzwerm neer, in de hoop een tipje op te lichten van den sluier, die nog steeds de bruidsvlucht bedekt. We vinden echter uitsluitend mannelijke exemplaren en 't geheim der bevruchting blijft voor ons verborgen. Na een rustigen middag, nagenoeg zonder handel, wordt 't tegen zessen buitengewoon druk. Ambtenaren, fabrieksarbeiders en landbouwers uit de omgeving komen na hun dagtaak nog gaarne een kijkje nemen op de avondmarkt om, indien de prijzen geen bezwaar opleveren, één of twee korven per fiets mee huiswaarts te nemen. Opkopers hebben er zorg voor gedragen een paar stallen te reserveeren voor den kleinhandel, die de allures aanneemt van een drukke veemarkt, met dit verschil echter, dat 't nietige tentoongestelde vee soms, onder vroolijk gelach en heftig slaan, een duchtig woordje wensch mee te spreken. Menig marktbezoeker raadpleegt thuisgekomen den spiegel om te ervaren, dat schoonheid erg kwetsbaar is. De vrachtauto's komen thans 't terrein op. De korven, met behulp van rook en water reisklaar gemaakt, worden, voorzien van luchtige doeken, oordeelkundig geladen, daar de verre reis in den zolen zomernacht anders slachtoffers zou eischen. 't Middernachtelijk uur heeft reeds lang geslagen, als de laatste vracht wegdavert, de Veluwsche of Drentsche boekweit- en heidevelden tegemoet. 't Moderne vervoer heeft de markt tot één dag teruggebracht. Vroeger werd ze gedurende veertien dagen gehouden en viel ze samen met de wolmarkten van De Klomp. Waarschijnlijk stonden beide in nauwe betrekking tot elkaar. De kleistreken met hun voorjaarsdracht waren uiterst geschikt voor vermeerdering der bijenvolken, terwijl de Veluwe en Drente met hun boekweit- en heidevelden aangewezen waren op den honingoogst. 't Ligt dus voor de hand, dat de schapenboeren gaarne een vracht bijen mee retour namen en de ijmkers van de klei van de gelegenheid gebruik maakten hun te veel aan zwermen te Veenendaal aan den man te brengen. 't Zou ons te ver voeren de ups and downs van 't marktwezen na te gaan; zeker is 't dat in sommige jaren meer dan vijfduizend volken werden aangevoerd, waar tegenover echter ook tijdperken staan waarin de markt dreigde te verlopen. 't Hoewel algemeen aangenomen wordt, dat de bijenmarkt te Veenendaal zeer oud is, zijn er geen geschriften bekend, die ons daaromtrent kunnen in lichten. De aantekeningen van de marktmeesters gaan terug tot 1860 en betreffen in hoofdzaak den aanvoer en de verschuldigde marktgelden, terwijl in enkele oudere kerkelijke geschriften gewag gemaakt wordt van vrijwillige giften door ter markt komende ijmkers aan de R. K. kerk geschonken. 't Ofschoon er dus geen bepaalde bronnen zijn om uit te putten, is 't niet moeilijk een verklaring te vin-

den voor 't ontstaan der markt. 't De landbouwers in de omgeving van Veenendaal teelden als hoofdgewas naast rogge in hoofdzaak boekweit, hoewel door de moderne cultuur dit gewas thans nagenoeg verdwenen is. 't De ijmkers bezuiden den Rijn, die door de voorjaarsdracht op ooftboomen en koolzaad in de gelegenheid waren met hun volken sterk voort te telen, moesten tegen Juli uitzien naar streken met honinggevende gewassen, daar de klei hiervan verder verstoken was. De talrijke boekweitvelden, gemakkelijk te bereiken door goede rivierovergangen, de aanwezigheid van een katholiek kerkje, waar ze bij een korter of langer verblijf in deze hervormde streken hun godsdienstplichten konden nakomen, lokten de ijmkers naar Veenendaal. Nu werden in de maand Juli te Veenendaal, dat reeds in de vijftiende eeuw bekend was door zijn wolkammerijen, groote wolmarkten gehouden, waarop de Veluwsche schapenboeren als verkoper optraden. 't Spreekt van zelf dat ze gaarne van de gelegenheid gebruik maakten om zwermen mee retour te nemen om deze te plaatsen bij hun uitgestrekte boekweit- en heidevelden, daar ze door gebrek aan voorjaarsdracht niet in staat waren zelf voor de voortteeling te zorgen. Hoewel de wolmarkten na de invoering van de groot-industrie te niet gingen, heeft de bijenmarkt zich gehandhaafd, doch aan kleding en spraak merkt men nog steeds, dat voornamelijk de bewoners der Veluwe als koopers optreden. 't Moderne vervoer heeft de markt tot één dag beperkt. Vóór den wereldoorlog duurde ze veertien dagen en bleven vele ijmkers gedurende dien tijd de gast van den marktmeester. Dan heerschte 's avonds gezelligheid in 't kleine hotel en menig glaasje van „de wienkoop”¹⁾ werd geleefd op de gezondheid van oude en nieuwe kennissen, totdat 't klokje van tien er een einde aan maakte. Na de klompen zorgvuldig omgekeerd voor de ladder geplaatst te hebben om de nachtmerrie af te schrikken, werd de hooizolder beklommen en weldra rustte een ieder in Morpheus' beschermende armen. 't Wat echter ook thans nog gebleven is, dat is de band, die de ijmkers van Noord en Zuid verbindt en telken jare opnieuw wordt aangehaald.

1) de wienkoop = wijnkoop was 't marktgeld, dat vroeger verteerd mocht worden.

Foto Lubinski

DE ELZENTAK BEDUIDT, DAT DEZE KORVEN VERKOCHT ZIJN

ORCHIDEEËN VOOR DEN VOLLEN GROND

DOOR G. KROMDIJK

DE Orchideeën behooren ongetwijfeld tot de aristocraten uit het plantenrijk. Het is dan ook geen wonder dat we ze bij particulieren vrij zelden aantreffen, daar een groote verzameling nogal een kostbare geschiedenis is. De laatste jaren is er echter heel wat van den prijs afgegaan, zoodat men thans reeds voor enkele guldens de mooiste soorten koopt. ☼ Als we over Orchideeën spreken, klopt het hart van de echte plantenliefhebbers reeds sneller, dan zien we reeds voor ons die elegante en wonderlijk gevormde bloemen, zoo oneindig verschillend — en toch herkent men direct de Orchidee. Daarbij komen die zachte, teere tinten, de vaak heerlijke geur, de lange bloeitijd, en het plotseling ontstaan van de fraaiste bloemen aan schijnbaar doode stengels. ☼ Een tiental jaren geleden trof men zulke Orchideeën-collecties alleen in Horti en op groote buitenplaatsen aan, waar men over een deskundigen tuinbaas beschikte, die ze dan verzorgde. Liefhebbers' namen echter met verschillende soorten een proef in de kamer en 't bleek alras, dat men succes had. Daar zijn natuurlijk maar bepaalde soorten voor geschikt, waar we hopenlijk later nog wel eens het een en ander over zullen vertellen. Het was nu eigenlijk meer de bedoeling enkele volle grond-, dus winterharde Aard-Orchideeën met U te bespreken. Ongetwijfeld zult U aan onze inlandse Orchis soorten denken, doch ook deze, hoe mooi ze overigens ook zijn, laten we hier buiten bespreking. De mooiste Orchideeën voor den vollen grond zijn ongetwijfeld de *Cypripediums*, beter bekend als Venusschoentjes. De bloemen van de Venusschoentjes, die U in den winkel koopt, zijn echter alle afkomstig van de soorten die zich voor buitencultuur niet leenen. Het verdient daarom aanbeveling bij een eventueele bestelling vooral te vermelden dat men Aard-Orchideeën voor den vollen grond wenscht. Nu zijn ook de vollegrondsoorten, evenals hun meer tropische zusters, niet zoo heel gemakkelijk in cultuur. Met wat moeite en zorg zijn echter wel heel goede resultaten te bereiken, trouwens ook met andere, meer gemakkelijke planten bereikt men niets, als men hun het noodige niet verschaft. Een van de beste soorten vinden we de *Cypripedium calceolus*, waarvan bovenstaande afbeelding een duidelijk beeld geeft. Zij is afkomstig uit Noord-Amerika, doch ook in Engeland komt ze voor, en wel speciaal op kalkrijke gronden. *Cypripedium calceolus* bloeit met groote, donker geel-bruine bloemen, wordt ongeveer 30 tot 40 cm hoog, en bloeit met één of twee bloemen per stengel. ☼ De grootste hoofdzak bij het kweken van Aard-Orchideeën schuilt in de hoedanigheden van den grond, en de standplaats ten opzichte van de zon. Op een enkele uitzondering na kunnen we aannemen dat de meeste vollegronds-Orchideeën het best groeien op een eenigzins vochtigen, humusrijken grond. Sommige soorten hebben ook gaarne wat kalk en klei, zooals de *C. calceolus*. Het is daarom heel verstandig den bodem tot op 60 cm diep los te werken, en ze in een klaargemaakt mengsel van gehakte varenwortels, een weinig klei, een heel weinig kalk, en wat metselzand te planten. Na het planten dekken we den grond af met wat mos, om het uitdrogen tegen te gaan. In den winter dekken we de planten met een laagje turfmoel af. Ze gedijen het best aan de Noord- of Oostzijde van een schutting, boschje of schuurtje. Gemakkelijk en daarbij mooi is ook de *Cypripedium spectabile*, afkomstig uit Noord-Amerika. Ze kan een halven meter hoog worden, en bloeit met talrijke bloemstengels, waarop meestal twee bloemen gezeten zijn, prachtig wit en karmijn-rose van kleur. De 40 cm hoge bloemstengels zijn daarbij fraai bebladerd. In Amerika, waar ze in vochtige bosschen worden aangetroffen, bloeien ze

soms met 50 tot 70 bloemen, een aantal dat we hier natuurlijk niet zoo heel gemakkelijk halen. ☼ Bijzonder fraai is ook de *Cypripedium japonicum*, uit Japan afkomstig, waar ze ongeveer 30 cm hoog worden. De dikke, zeer behaarde stengels zijn bezet met waaivormige, heldergroene bladeren die het goed doen bij de eveneens groene bloemen, waarvan de lip zacht geel is, bezet met purperen vlekken en strepen. Deze groeit weer bij voorkeur op een zonnig plekje. Tenslotte noemen we dan nog de *Cypripedium macranthum*, uit Siberië afkomstig. Tijdens de wintermaanden mag deze het vooral niet te vochtig hebben, en tijdens den zomer niet te droog, dus ook bij deze den grond behoorlijk draineeren. Zooals men ziet, zijn ze niet gemakkelijk, doch echte liefhebbers weten altijd wel wat goeds met hun planten te bereiken.

ZIENDE OOGEN (Vervolg van bladz. 315)

MAAR ze vermant zich en smeekt: „Toe, kom Poes halen, alsjeblieft! De . . .”. ☼ Jelle vloekt. Het is vreeselijk als hij vloekt, vindt Ingrid. 't Is dan net of er leelijke vieze padden over je rug komen kruipen en ze laat Poes vallen en kruipt weer ver onder de deken. ☼ Als Karen boven komt, heeft ze een boos gezicht. Ingrid kan 't wel niet zien, maar ze voelt 't. En dan moet ze huilen. ☼ „Je bent een stout, ondankbaar kind”, zegt Karen's stem heel boos. ☼ „O nee, nee”, Ingrid moet zoo huilen, dat ze haast niet uit haar woorden kan komen. „Maar ik — was zoo bang — dat de trolde de arme kleine-poes-ook-op zou . . .”. Verder kan ze niet eens komen. ☼ Maar dat hoeft ook niet. Moeder begrijpt 't en ze slaat haar arm om Ingrid heen. Karen's oogen zijn ook vochtig, maar dat kan Ingrid niet zien, denkt ze. ☼ „Klein, dom meisje”, zegt Karen. „Wist je niet dat poesen in 't donker kunnen zien? Hoe kan de trolde dan vat op Poes krijgen? Ze ziet immers dwars door hem heen!” ☼ Ach ja natuurlijk, daar heeft Ingrid heelemaal niet aan gedacht. Wat is dat nu dom. Ze moet er om lachen, want nu is ze opeens weer vroolijk. ☼ „En nu gaat Moeder Poes weer halen, hè Ingrid?” ☼ „Ja!” zegt ze blij en als Karen terugkomt met de Poes, slaat zij haar armpjes om haar hals en fluistert: „Als jij nou ook maar niet meer huilt, Moeder”. ☼ „Maar ik huil immers niet”. ☼ „Daar straks hilde je wel”, zegt Ingrid. En dan draait ze haar gezichtje naar den muur en slaapt in met Poes in haar armen. (Slot volgt)

Foto J. J. Abbing & Zonen, Zeist

CYPRIPEDIUM CALCEOLUS

Geneesmiddelen uit den ouden tijd

(Uit een kruidenboek van 1794)

De Purpervervrige Maartviool is een middel tegen veele ziekten, 't welk zoowel het bloed als de buik zachtkens zuivert, en aan 't hoofd, de oogen, de borst, het hart en de lever voortreffelijk nut te weeg brengt.

. . . de Bloemen worden grootliks aangeprezen voor al te lange slaaploosheid, hoofdpijn, stuiptrekkingen, vliegende jicht, verzwakt gezicht, heeschheid, pleuris, hartkloppingen, flauwte, kinderpokjens enz.; zij versterken de levensgeesten, smooien de hette der lever, alsmede de koortsen, en lessen den dorst.

De bloem van de Stokroos, in melk gekookt, is een uitmuntende gorgeldrank; het overige van de plant is samentrekkend en dus goed in wonden.

Waar het zaad van 't Juffertje in 't Groen goed voor is: warm gemaakt en gekookt wordende, droogt het de zinkings in het hoofd op; in de Artzenijkunde wordt het gebruikt tegen colijkpijnen, en wordt zeer aangeprezen in hondsdeligheid.